

BACHELOROPPGAVE

Mobbing

- med fokus på forebygging på skolebussen

Utarbeidet av:

Caroline Puntervold

Studium:

Grunnskolelærerutdanning 1-7, 2012. Pedagogikk og elevkunnskap 4

Innlevert:

Vår 2015

Sammendrag

Denne oppgaven handler om mobbing på skolebussen. Jeg har fokusert på hvordan man kan forebygge mobbing på denne arenaen og hvilke aspekter som er viktige for å få til dette. Blant annet nevnes det at skole- hjem samarbeid er viktig. Videre belyser denne oppgaven hvor viktig det er for forebygging av mobbing at læreren har autoritet overfor sine elever og klarer å skape et godt læringsmiljø.

Fremgangsmåte for aksjonsarbeidet er at jeg har levert ut spørreundersøkelser for å kartlegge eventuell erting eller mobbing på skolebussen, samt gjort observasjoner og iverksatt tiltak på denne bussen. I tillegg har jeg intervjuet en lærer som har gitt meg et innblikk i hvordan skolen jobber forebyggende mot mobbing. De har et eget mobbemanifest samt noen undervisningsopplegg som virker forebyggende mot mobbing. Denne læreren har vært en del av tiltaket som har blitt gjennomført. Jeg drøfter mine funn opp mot teori og problemstilling. Funnene forteller at i dette tilfellet har skolebussen blitt en glemt arena når det kommer til kartlegging av mobbing.

Forord

Jeg vil gjerne takke min veileder Inger Lise Valstad for all den veiledning jeg har fått fra tidlig på morgen til sent på kveld. Da jeg skulle velge tema var det hun som fikk meg til å forstå hva jeg brente mest for. I tillegg vil jeg takke Janne Randen Ottesen som har gitt meg mye av sin tid når hun selv er en travel dame. Videre vil jeg takke min bror William Puntervold som har satt av telefontid med gode tips og råd. Ellers er jeg takknemlig for alle innspill og positiv respons jeg har fått gjennom samtaler om oppgaven med både venner, familie, bussjåfører og skolen som deltok i undersøkelsen.

Tilslutt må jeg få berømme min samboer som har støttet meg og vært tålmodig gjennom denne prosessen, samt vår datter som har måttet tåle at mamma har vært mye opptatt med oppgaven.

Innhold

1	Innledning.....	1
1.1	Begrunnelse for valg av tema.....	1
1.2	Temaets relevans	2
1.3	Begrepsavklaring	3
2	Problemstilling og mål for arbeidet.....	3
2.1	Problemstilling og avgrensning	3
2.2	Mål for innovasjonen	4
3	Teorigrunnlag	4
3.1	Hva mobbing er og konsekvenser	4
3.2	Forebygging	7
3.3	Skole- hjem samarbeid	10
4	Metode	11
4.1	Utvalg.....	12
4.2	Aksjonslæring	12
4.2.1	Intervju	12
4.2.2	Spørreskjema.....	13
4.2.2	Observasjon.....	14
4.3	Validitet og Reliabilitet	15
5	Aksjonstiltak	15
5.1	Gjennomføring av tiltak.....	15
5.2	Vurdering av tiltak.....	16
6	Resultater	17
6.1	Resultater spørreundersøkelser.....	17
6.2	Resultater observasjon.....	17
6.3	Resultater intervju.....	18
6.4	Resultater sluttundersøkelse.....	19
7	Empiriske materialer drøftet i lys av teori og problemstilling.....	20
8	Avslutning.....	25
	Litteratur.....	27
	Vedlegg.....	I
	Vedlegg 1. Intervjuguide	I
	Vedlegg 2. Observasjonsskjema.....	III
	Vedlegg 3. Spørreundersøkelse om mobbing på skolebussen.....	IV

Vedlegg 4. Svar på spørreundersøkelser	VI
Vedlegg 5. Sluttundersøkelse	XII
Vedlegg 6. Resultater Sluttundersøkelse	XIII
Vedlegg 7. Skriv til foreldre/foresatte	XIV

1 Innledning

1.1 Begrunnelse for valg av tema

Da jeg begynte på lærerstudiet fant jeg fort ut at jeg hadde liten anelse om hva yrket innebar. Det var mye mer ansvar og arbeid enn jeg hadde trodd, og først da jeg hadde påbegynt mitt tredje studieår begynte jeg å brenne for læreryrket. Som lærerstudent på tredje utdanningsår har jeg sett viktigheten av å ha så mye kunnskap som mulig på flest mulig felt, innenfor læreryrket. Jeg strevde derfor en god stund før jeg bestemte meg for hva jeg ville forske på i mitt forskningsarbeid. Jeg var innom temaene klasseledelse, tilrettelagt undervisning, skriveopplæring, skole-hjem samarbeid og mobbing på skolen. Jeg synes det var vanskelig å bestemme meg for tema siden alt er så viktig, og ordene fra en tidligere lærers munn hadde brent seg fast i tankene «Du må tenke at du skal elske bacheloren din». Jeg har hengt meg veldig opp i det å elske bacheloren min noe som gjorde det vanskelig å velge tema.

En kveld satt jeg og samboeren å svitsjet mellom tv-kanalene, og en dokumentar om mobbing som heter «Bully» av Lee Hirsch skulle vise seg å avgjøre hva jeg skulle skrive om. Birger Vestmo skriver om dokumentaren: «Dette er filmen alle barn, foreldre og skoleansatte bør tvinges til å se!» (Filmpolitiet, 2012). Dokumentaren handler om mobbing med alle aktører, og de som velger å overse den, i skolen og på fritiden. Vi får et innblikk i hvordan skolen og hjemmet samarbeider/samtaler om temaet, noe som vekket mye frustrasjon i meg da filmen viste at skolen ikke tok tak.

Med en datter som skal begynne på skolen til høsten, ble både jeg og samboeren min berørt av dokumentaren, og vi ble utilfreds og bekymret over hvor liten kontroll både skole og hjem hadde over mobbingen, spesielt på skolebussen der ingen voksne var tilstede (utenom bussjåføren). Det slo meg også at ingen ante at det var så ille på skolebussen, fordi ingen observerte hva som foregikk der. Jeg fikk frysninger av tanken på hvor lite kunnskap jeg hadde om konflikthåndtering, et område jeg har fryktet i yrket som lærer. Dokumentaren gjorde at jeg bestemte meg for å skrive om mobbing på skolebussen. Da ble alt veldig klart for meg og jeg visste snart hvordan jeg ville at arbeidet skulle foregå steg for steg. Først da skimtet jeg et håp om at jeg skulle komme til å elske bacheloroppgaven min.

1.2 Temaets relevans

Kapittel 9a i opplæringsloven sier at «Alle elever i grunnskolar og videregående skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring» (Lovdata, 2003). Det er skolen sitt ansvar å sørge for et godt fysisk og psykososialt miljø, men hvordan kan de sørge for dette på skolebussen, hvor ingen pedagoger eller ansatte på skolen er tilstede? Jeg har i mitt forskningsarbeid brukt spørreundersøkelser, intervju og observasjon for å finne ut om krenkelser og mobbing skjer på skolebussen. Jeg har også utprøvd et tiltak, hvor jeg har observert om det utgjør noen forskjell på elevenes atferd dersom en lærer er tilstede på skolebussen.

Mobbing er et problem som kan være vanskelig å oppdage og sette en stopper for. Forskning viser at mobbing kan føre til negative konsekvenser for mobbeofre, bl. a. posttraumatisk stress. (forskning.no, 2012). Heldigvis er det mye fokus på forebygging av mobbing, men en arena for mobbing som har blitt litt glemt er skolebussen. På skolebussen er det en voksen person; bussjåføren, som har som hovedoppgave å frakte elevene trygt i trafikken. På praksisskolene jeg har vært på, er ikke bussjåførene invitert til kurs om mobbing. Bussjåføren kan høre hvis det blir mye bråk og hvis noen klager på bussen, men den stille mobbingen og baksnakkingen som foregår har han lite eller ingen kontroll over. Skal man klare å sette en stopper for mobbingen er det viktig å ta tak i alle arenaer for mobbing og derfor må også fokuset rettes mot en trygg skolevei. Det overrasker meg at dette ikke er mer fokus på, siden det har vært mye fokus på å ha busstopp-inspeksjon. I dokumentaren «Bully» melder noen foreldre fra om sin bekymring for en skolebuss, og svaret de får er at en skoleinspektør har vært på bussen og at elevene oppførte seg helt fint da. Hvis det er så stor forskjell med en voksen på bussen, hvorfor gjør vi ikke noe med saken? Hvis man skal ha nulltoleranse for mobbing må man ta tak i denne mobbearenaen også.

Det teoretiske grunnlaget for denne oppgaven presenterer hva mobbing er, konsekvenser for mobbeofre, forebygging og sist men like viktig; skole- hjem samarbeid. Kunnskaper om mobbing og konsekvenser for mobbeofferet er sentralt for å kunne si noe om hvorfor forebygging av mobbing er viktig. Det er noe uklart hvem som har ansvaret for det psykososiale miljøet på skolebussen, så derfor er kommunikasjonen viktig mellom skole og hjem viktig for å avdekke og forebygge mobbing.

1.3. Begrepsavklaring

<i>Proaktiv</i>	Å være proaktiv betyr å ligge i forkant og være klar før noe skjer (vocabulary.com).
<i>Krenkelse</i>	Alberti- Espenes (2012) beskriver krenkelse med å bli ydmyket av andre mennesker slik at tryggheten blir truet. Krenkelse gjør at man føler seg alene, og noen har tråkket over dine grenser. Dette kan skje både fysisk og med ord, men også på andre måter.
<i>Autoritet</i>	«..det å kunne opptre med makt og gjøre sin innflytelse gjeldende» (Store norske leksikon, 2013).
<i>Aksjonslæring</i>	«Aksjonslæring kan defineres som «en kontinuerlig lærings- og refleksjonsprosess støttet av kolleger der intensjonen er å få gjort noe» (Tiller, 2006, s.52 i Postholm og Jacobsen, 2011, s. 19).
<i>Primærdata</i>	Primærdata er informasjon/data som vi selv har samlet inn (Sander, 2014 ¹).
<i>Deduktiv</i>	Betyr at teori sjekkes opp mot praksis (Sander, 2014 ²).
<i>Intervensjon</i>	Tiltak når mobbing oppdages (Roland, 2014, s. 148).

2 Problemstilling og mål for arbeidet

2.1 Problemstilling og avgrensning

Ved å observere, intervju og få svar på spørreundersøkelser har jeg som mål å komme frem til hvordan man kan forebygge mobbing på skolebussen, og sette i gang en aksjon for å bedre

¹ Sander Kjetil, 2014, Hva er data? Kunnskapssenteret, hentet 27.05.15 fra <http://kunnskapssenteret.com/hva-er-data/>

² Sander Kjetil, 2014, Induktiv vs. deduktiv studier, Kunnskapssenteret, hentet 28.05.15 fra <http://kunnskapssenteret.com/induktiv-deduktiv/>

situasjonen dersom dette trengs. Med denne fremgangsmåten kan jeg få svar på min problemstilling:

Hvordan jobbe proaktivt for å forebygge mobbing på skolebussen etter endt skoledag?

For å avgrense oppgaven, har jeg valgt å observere på én skolebuss. Jeg har valgt å fokusere på når elevene drar hjem fra skolen, og observerer og setter i gang tiltak på skolebuss etter skoledagens slutt. Valg av fokus begrunnes med at i løpet av skoledagen kan elevene ha opplevd negative hendelser som videreføres til skolebussen. I motsetning til når elevene kommer på bussen en- etter en om morgenen, kan de etter endt skoledag komme i grupper inn på skolebussen noe som kan virke truende for mobbeofre.

2.2 Mål for innovasjonen

- Gjøre lærere bevisst på viktigheten av å forebygge mobbing på skolebussen.
- Bidra til at et godt psykososialt miljø også skal gjelde på skolebussen.
- Gjøre elever oppmerksomme på hvordan de og andre oppfører seg på skolebussen.
- Finne ut om elevene endrer atferd når en lærer er med på skolebussen.

3 Teorigrunnlag

3.1 Hva mobbing er og konsekvenser

Mobbing er et viktig og omstridt tema som kan være vanskelig å oppdage og dermed også vanskelig å sette en stopper for. For å prøve å forhindre at mobbing skjer er det viktig at alle ansatte på skolen og foreldre vet hva man skal se etter og gjøre i møte med mobbing. Mange synes det er vanskelig å legge merke til mobbing og hvor skillet mellom mobbing og erting går. Roland definerer mobbing slik: «Mobbing er fysiske eller sosiale negative handlinger, som utføres gjentatte ganger over tid av en person eller flere sammen, og som rettes mot en som ikke kan forsvare seg i den aktuelle situasjonen» (2014, s.25). Læringsmiljøsenteret definerer 3. kjennetegn av mobbing:

- «1. En aggressiv handling rettet mot et offer, av en eller flere sammen
2. Et ujevnt styrkeforhold mellom den eller de som mobber og den som blir mobbet

3. At det foregår over tid» (Læringsmiljøsenderet, 2015³).

Mobbing kan sees som et personfenomen, det vil si at personligheten avgjør om man blir en mobber eller et mobbeoffer (Imsen, 2005, s. 142). Om mobberen tenkes det at oppdragelsen har spilt en rolle for hvorfor han blir en mobber og at han kan ha opplevd vold i hjemmet (ibid.). Om mobbeofferet tenkes det at dersom han er lav, stille og beskjeden, har dårlig selvpåfatning og er redd for å ta igjen, kan dette være en personlighet som står i fare for å bli et mobbeoffer (ibid.). Man kan også se mobbing som et sosialt fenomen hvor det er en maktkamp hvor mobberen vil beholde sin status i venneflokken. Denne formen for mobbing er gjerne iscenesatte hendelser, hvor flokken utøver en form for terror og medelever frykter dem. Dette kan være vanskelig å merke, da de som er med i flokken gjerne er snille barn som ikke har de typiske trekkene for mobbere (ibid.). Det finnes flere typer mobbing, blant annet fysisk mobbing, verbal mobbing, utfrysning og nettmobbing. Roland (2014) definerer de forskjellige typene med at: fysisk mobbing dreier seg om slag, spark, dytting, holde fast og all slags fysisk tvang. Denne formen for mobbing er det flest gutter som utøver og den er godt synlig. Verbal mobbing er erting ment for å sette offeret i et dårlig lys, hvor offeret blir latterliggjort (ibid. s. 24). Utfrysning er en mobbetype som er vanligst hos jenter, hvor intensjonen er å fryse en person ut fra gruppa (ibid. s. 25). Nettmobbing handler om krenkelse i medier hvor man ikke står ansikt til ansikt. Dette gjør det umulig å lese kroppsspråket til den som mobber. Man kan utgi seg for å være noen andre, men man kan også velge å holde seg anonym. I dag har de fleste ungdommer kameratelefoner som kan misbrukes når og hvor som helst (ibid. s. 40). Det er viktig at man ikke begynner å mekle dersom man har oppdaget mobbing. Roland (2014) skriver at mobbing ikke er en konflikt, men at det er et overgrep og skal behandles deretter (s.170).

Krenkelse er det overhengende begrepet. Å bli slått, truet, diskriminert, plaget eller bestjålet én gang er en krenkelse. Når det skjer flere ganger, er det en *gjentatt* krenkelse, og da har rektor og lærerne ikke fulgt godt nok med, de har ikke lyttet eller sett hva som foregår. De har ikke grepet inn etter den første krenkelsen» (Alberti-Espenes, 2012, s. 66).

³ Læringsmiljøsenderet, 2015, Hva er mobbing? hentet 19.03.15 fra <http://laringsmiljosenteret.uis.no/mobbing-ny-ikke-publisert/hva-er-mobbinb/>

Dette beskriver hvor stort ansvar vi som lærere har. Mobbing kan foregå i all stillhet hvor det er vanskelig å merke det og det kan virke for oss voksne som om alt er fint, mens det slettes ikke er det. Ting skjer mens voksenpersoner ikke er tilstede og elevene kan ta på seg ei maske hvis det kommer noen voksne. «Mesteparten av mobbingen foregår uten at voksne er til stede» (Utdanningsdirektoratet, 2013⁴). På skoleveien og skolebussen er det sjeldent voksne tilstede utenom bussjåføren. Dette gjør skoleveien og skolebussen til en arena hvor mobbing kan skje uten at voksne merker det. På trygghet.no kan vi lese om skolepatruljer. Skolepatruljer er 7. klassinger eller voksne som følger elevene på skoleveien, men her med vekt på å få de trygt hjem i trafikken. Siden mobbing stort sett ikke foregår med voksne tilstede, vil dette også bidra til forebygging av mobbing på skolevei. Opprettelse av skolepatruljer står også beskrevet i opplæringsloven:

§ 12- 1

c) Av pedagogiske og trafikktryggleiksmessige omsyn, og når trafikkforholda gjer det forsvarleg, kan det i samarbeid mellom skolen og politiet opprettast skolepatruljar. Skolepatruljar skal ikkje regulere trafikken, og skal ikkje stå ute i vegbana, men berre markere at nokon skal krysse vegen. Foreldra må samtykkje før ein elev blir sett til skolepatruljeteneste (2006).

Det finnes ingen offentlige slike ordninger for skolebuss og Trygg trafikk mener at: «Skolens totale ansvar for elevenes trafikksikkerhet bør bli tydeligere i forskrift til opplæringslovens § 12 – 1» (trygghet.no).

«For den som blir mobbet følger mange negative konsekvenser. Kosmivici Idsøe beskriver på Læringsmiljøsenderet.no hvilke konsekvenser som kan forekomme. Det kan være at eleven klager over vondt i magen eller hodet, dårlig søvn, kan føle seg trist og lite glede, ha dårlig matlyst, føler seg utestengt og kan få angst og depresjon. Mobbeofre kan føle de er veldig annerledes og at de ikke er bra nok, noe som gjør at de ofte utvikler et negativt selvbilde. Interessen og gleden for aktiviteter kan forsvinne fordi mobbeofferet vil isolere seg fra aktiviteter og folk, da dette føles som utrygge omstendigheter. Mobbeofre kan få skolevegring og kan ha problemer med relasjoner i fremtiden. Noen sliter med selvmordstanker og i verste

⁴ Utdanningsdirektoratet (2013) Hvordan avdekke mobbing, hentet 17.03.15 fra <http://www.udir.no/Laringsmiljo/Arbeid-mot-mobbing/Hvordan-avdekke-mobbing/>

fall begår mobbeofferet selvmord. De negative konsekvensene gjør at eleven har vanskeligheter med å konsentrere seg i timene.

Mange mobbeofre sliter med ettervirkninger som posttraumatisk stress (PTSD). «33 prosent av de som oppga å bli mobbet hadde høy forekomst av PTSD-symptomer, viser en kartlegging av mobbing blant 963 skoleelever i åttende og niende klasse» (forskning.no, 2012). Sliter eleven med mobbing kan dette også gå utover skolefagene, han kan miste konsentrasjonen, bli hengende bak i fag og dermed også bli umotivert. «Det er helt klart at elever som stadig plages av tanker om eller bilder av vonde opplevelser, og som bruker mye energi på å holde dem på avstand, vil ha mindre kapasitet til å konsentrere seg om skolearbeidet. Dessuten synes det gjerne ikke så lett på dem – de lider ofte i stillhet» (ibid.).

Mobbeofre er vanlige mennesker som har behov som alle andre. Den amerikanske personlighetspsykologen Abraham Maslow utviklet en behovspyramide som viser hvilke behov mennesket har. For å komme på neste nivå i pyramiden må nivået under være dekket. De viktigste behovene er fysiologiske behov som står nederst. Det handler om at kroppen trenger mat og vann for å overleve. Deretter følger trygghetsbehov som handler om trygghet og sikkerhet. Disse fysiologiske behovene er viktige for å komme seg videre til å utvikle sosiale behov hvor man føler en tilhørighet til familie, venner og samfunn. Etter å ha oppnådd behovene nedenfor søker man anerkjennelse og utvikler større selvtillit. Tilslutt kommer behovet for selvrealisering og man utvikler seg personlig (Store norske leksikon, 2014).

3.2 Forebygging

«Man skal ikke plage andre, man skal være grei og snill,
og for øvrig kan man gjøre hva man vil»

- Politimester Bastian

Med Politimester Bastians holdning godt innlært hos barna er man et steg videre i det forebyggende arbeidet mot mobbing, men lærerne har et større ansvar. Læreren må vise autoritet og sørge for et godt læringsmiljø. Meld. St. nr. 18 poengterer at læringsmiljøet er vesentlig for å stimulere motivasjon og at: «..forskning viser at et godt læringsmiljø bidrar til økt læringsutbytte, sosial utjevning, mindre fravær og bedre helse og trivsel» (Hattie J. (2009) i Meld. St. nr. 18., 2010-2011, s. 30). Videre har læringsmiljøet en sentral rolle i hvorvidt

mobbing foregår eller ikke. «Forskning viser også at et godt læringsmiljø bidrar til å redusere omfanget av mobbing» (Lødding, B og N. Vibe (2011) i Meld. St. nr. 18.). Læreren skal sette seg godt inn i den Generelle delen av læreplanen hvor det står at: «Oppfostringen skal motvirke fordommer og diskriminering og fremme gjensidig respekt og toleranse mellom grupper med ulike levesett» (Kunnskapsløftet, s. 6). For at elevene skal få et godt læringsutbytte som et resultat av et godt læringsmiljø, er det viktig at vi vet hvordan vi skal forebygge mobbing og ha fokus på dette hele tiden. Det finnes flere antimobbeprogram bl.a. Zero- og Olweus programmene. Disse antimobbeprogrammene fungerer slik at det skal være et stort fokus på antimobbing og temaet skal finne sted i elevsamtaler, foreldresamtaler, klassesamtaler og foreldremøter, og hele klassen skal samtale om temaet mobbing hver uke. Det skal også utleveres spørreundersøkelser om mobbing som elevene må svare på (Alberti-Espenes, 2012, s. 35).

Zeroprogrammet vil at skolene gjennom en periode selv skal komme frem til en handlingsplan mot mobbing. Læringsmiljøsenderet⁵ (2013) tilbyr skolene materiell, kurs, seminar, veiledning og kartlegging av hva elevene tenker om mobbing og om det foregår på deres skole. Olweus-programmet har fokus på at elevene selv skal lære hvordan man skal handle i et møte med mobbing. «I regelmessige gruppemøter skal de drøfte mobbing, kameratrelasjoner og trivsel i gruppen, og de skal forelegges et sett av skoleregler spesielt utviklet med sikte på å stanse og forebygge mobbing» (Olweusprogrammet 2010, i Alberti-Espenes, 2012, s. 35). Et slik samarbeid sikrer kvaliteten i det forebyggende arbeidet mot mobbing, ved at man har en plan å følge. Viktigheten er da å huske på at dette ikke bare skal ha fokus i en periode, men at man jobber antimobbeprogrammet godt inn i skolehverdagen. «Erfaringer tilsier at det kreves et bevisst, godt ledet arbeid for å realisere disse målene. Skippertak kommer til kort. Arbeidet mot mobbing må bli en selvsagt del av det daglige arbeidet på skolen» (Ertesvåg & Roland 2011).

Utdanningsdirektoratet⁶ (2013) har en liste over hva man bør gjøre for å avdekke mobbing. Blant annet bør man ha en spørreundersøkelse en gang i året, og resultatene fra spørreundersøkelsene bør brukes til å finne ut hvilke tiltak som kan settes i gang for å forbedre neste skoleår. Videre mener de at man må ha fokus på samspillet mellom elevene

⁵ Læringsmiljøsenderet, 2013, Zero, Nulltoleranse overfor mobbing, hentet 23.03.15 fra <http://laringsmiljosenteret.uis.no/prosjekter-og-programmer/zero/#uis-placeholder-menu>

⁶ Utdanningsdirektoratet (2013) Hvordan avdekke mobbing, hentet 17.03.15 fra <http://www.udir.no/Laringsmiljo/Arbeid-mot-mobbing/Hvordan-avdekke-mobbing/>

ved å bruke direkte observasjon og forskjellige kartleggingsverktøy. Det anbefales at man er tilstedeværende i friminuttene og tar tak i problematferd, slik at elevene kan lære hvordan voksne reagerer på dette. Mobbing må være tema på foreldresamtaler, foreldremøter, elevsamtaler og i klasserommet og dersom noen melder ifra om mobbing, må dette tas på alvor. Har man en anelse om at mobbing foregår, men ingen bevis for det, bør man ha hyppigere observasjoner og undersøkelser slik at man får samlet inn de opplysningene man trenger. Ved å bruke kartleggingsverktøy, observasjoner, samtaler med elever og foreldre kan man avdekke skjult mobbing. Dette krever hardt arbeid og at man har et system på hvordan man kan kartlegge dette (ibid.).

«...den eller de som gjennomfører tiltakene, bør ha autoritet overfor elevene, eller tilstrebe dette gjennom bedre klasseledelse. Det er når en merker at dette fungerer, at forebygging har best mulighet til å lykkes» (Roland, 2014). Ved at læreren har autoritet overfor elevene vil tilliten også være tilstede, og elevene vil i større grad si ifra dersom mobbing skjer. «Når elevene i klassen og foreldrene deres møter en tydelig, myndig, og omsorgsfull lærer, vil de lettere betro seg om mobbing» (Roland, 2014, s.139).

Barn og voksne bør vite hvilke rettigheter barn har. «Barnekonvensjonen er en avtale mellom nesten alle land i verden. Den sier noe om hvordan alle barn i verden skal ha det» (Barneombudet.no⁷). Foresatte og ansatte på skolen har et ansvar for at barnekonvensjonen blir fulgt. Nettsiden er oversiktlig og enkel å navigere seg på, slik at barn lett kan finne frem. Alle under 18 år kan stille spørsmål om rettigheter og få svar på hvordan man bør gå frem for å klage/gjøre noe med sine eller andres problemer. Barneombudet jobber med barns rettigheter og har ansvar for: «..at barn og unges meninger blir hørt, og at deres rettigheter blir fulgt. Vår viktigste oppgave er å passe på at de som bestemmer i Norge følger barnekonvensjonen» (Barneombudet.no⁸). «Barneombudet skal følge med at norsk rett og forvaltningspraksis samsvarer med dei forpliktingane Noreg har etter FNs konvensjon om barnet sine rettar» (Barneombudet.no⁹). Barneombudet gir på sine nettsider god informasjon til barn, men også voksne.

⁷ Barneombudet, Barnekonvensjonen, hentet 27.03.15 fra <http://barneombudet.no/dine-rettigheter/barnekonvensjonen/>

⁸ Barneombudet, Om barneombudet, hentet 27.03.15 fra <http://barneombudet.no/om-barneombudet/>

⁹ Barneombudet, Barnekonvensjonen, hentet 27.03.15 fra <http://barneombudet.no/for-voksne/barnekonvensjonen/>

Kjetil og Kjartan har i samarbeid med Dan Olweus, Erling Roland og Anne Arnesen laget 9 filmsnutter med tips mot mobbing. Til filmsnuttene finnes også arbeidsoppgaver som elevene kan jobbe med i etterkant. Kjetil og Kjartans tips til elever mot mobbing:

Tips #1 Bruk selvironi fremfor å dumme ut andre.

Tips #2 Få et kick av å hjelpe dem som blir mobbet.

Tips #3 Føl deg trygg nok til å være sammen med dem som er alene.

Tips #4 Hvis noen blir baksnakket, endrer du tema.

Tips #5 Vit at mobbing aldri glemmes.

Tips #6 Vold skal politianmeldes. Skoleområdet er intet unntak.

Tips #7 Mobbing er ikke en konflikt, men et overgrep. En leder skal ikke megle, men stoppe mobbingen.

Tips #8 Uten tilskuere forsvinner mye av mobbingen. Meld heller fra.

Tips #9 Verdsett at folk er forskjellige (trivselsleder.no).

Filmsnuttene er ment til bruk som forebygging mot mobbing. De illustrerer hvilke handlinger som ikke er akseptable og foreslår positive handlinger i samme situasjon. På nettsiden ligger også en filmsnutt til foreldre som forteller hvordan foreldre kan bidra forebyggende mot mobbing.

3.3 Skole- hjem samarbeid

Foreldrene har primæransvaret for oppfostringen av sine barn. Det kan ikke overlates til skolen, men bør utøves også i samarbeidet mellom skole og hjem. For læringsmiljøet favner også foreldrene. I den grad de står fjernt fra skolen og ikke trer i direkte kontakt med hverandre, kan den ikke gjøre bruk av deres sosiale ressurser til å forme oppvekstkårene og verdimønstret rundt skolen (Kunnskapsløftet, s. 21).

Foreldrene spiller en stor rolle i arbeid mot mobbing og skolen har ansvar for å legge til rette for et godt samarbeid med foreldrene, slik at de får medansvar i skolen. Et godt samarbeid mellom skole og hjem er viktig for å skape et godt læringsmiljø (regjeringen.no, 2014).

Foresatte har hovedansvaret for egne barn og de har stor betydning for barnas motivasjon og læringsutbytte (ibid.). Både skole og hjem har ansvar for å avdekke mobbing, men å melde fra

om mobbing kan være vanskelig for foresatte. Foresatte kan kvie seg for å ta denne samtalen fordi de kan være redd for hvordan skolen vil motta henvendelsen og de kan være sint og bekymret.

Lee og Song (2012, på udir.no¹⁰) har sett på både skole-hjem samarbeid og skolekultur og funnet at begge deler har noe å si for mobbing på skolen. Involvering av foreldre bidrar til bedre skolekultur, noe som fører til mindre mobbing. Udir.no trekker frem et studie av Lee (2011) som forteller oss det samme, nemlig at:

«Det er viktig at skolen har en proaktiv holdning til foreldresamarbeid og ikke venter med å involvere foreldrene til etter at for eksempel mobbing har oppstått. Et godt skole-hjem samarbeid kan ha en forebyggende effekt på negativ atferd elevene imellom» (Udir.no¹¹).

Spesialist i barnepsykologi, Willy-Tore Mørch sier: «Forskning har vist at mobberrollen ofte går i arv, og at barn som er «ekte mobberne» - altså de som setter det hele i gang - gjerne har foreldre som har hatt den samme rollen som barn» (Dagbladet.no, 2012). På den andre siden har vi professor i pedagogikk, Sten Erik Ulvund som mener at «De voksne kan gjøre alt riktig, men likevel oppleve at barnet deres blir en mobber» (Dagbladet 2012). Å finne ut at barnet sitt mobber kan være tungt og for mange uventende. «...de fleste blir både lei seg og overrasket hvis de oppdager at barnet deres plager andre» (ibid.). Barna lærer av hverandre også, selv om foreldrene kan være de viktigste rollemodellene i barns liv. Roland mener at «Foreldrene er ungenes viktigste rollemodeller. De har en unik mulighet til å påvirke hvordan barna behandler andre mennesker» (ibid.).

4 Metode

I dette kapittelet nevner jeg kort hva aksjonslæring er, presenterer de forskjellige metodene som jeg har brukt i forskningsarbeidet, og utvalg for mine undersøkelser. Ved å triangulere

¹⁰ Utdanningsdirektoratet, Hva påvirker foreldresamarbeidet? Hentet 11.05.15 fra <http://www.udir.no/Laringsmiljo/Bedre-laringsmiljo/Hjem-skole-samarbeid/Samarbeidet-mellom-hjem-og-skole/Hva-pavirker-foreldresamarbeidet/>

¹¹ Utdanningsdirektoratet, Hva påvirker foreldresamarbeidet? Hentet 11.05.15 fra <http://www.udir.no/Laringsmiljo/Bedre-laringsmiljo/Hjem-skole-samarbeid/Samarbeidet-mellom-hjem-og-skole/Hva-pavirker-foreldresamarbeidet/>

mellom kvalitativ og kvantitativ metode har jeg kommet frem til de funnene som er viktig i mitt aksjonsarbeid.

4.1 Utvalg

Utvalg for undersøkelsene som er gjort er 1 lærer som jeg har intervjuet og 17 elever i alderen 5-7 klasse, som har svart på en spørreundersøkelse. Her har jeg gjort et strategisk utvalg ved å velge de elevene som belyser min problemstilling best, siden dette er elever som tar skolebussen hver dag. Jeg har utelukket 1-4. trinn elever siden få av dem tar denne skolebussen grunnet bl.a. korte dager og SFO. Hadde jeg inkludert de yngste trinnene kunne svarene ha vært mindre pålitelig. Læreren jeg intervjuet har jobbet som lærer ved skolen siden 2010. Hun har en del elever på skolebussen som jeg har som utgangspunkt i mitt forskningsarbeid, noe som gjør dette også til et strategisk og hensiktsmessig utvalg (Postholm og Jacobsen, 2011, s. 67).

4.2 Aksjonslæring

I aksjonslærings- prosessen har jeg reflektert over og stilt spørsmål ved egen og andres praksis og satt i gang tiltak for å bedre den daværende praksis. Postholm og Jacobsen sier om aksjonslæring at:

For det første handler det om å gjøre nyttige fremskritt når det gjelder å håndtere et eller annet problem (eller mulighet, vår tilføyelse) i et organisasjonsmiljø. For det andre innebærer det å gi deltakerne tilstrekkelig spillerom til å lære på egen hånd, og sammen med sine kolleger. Det tredje formålet innebærer å oppmuntre lærere og andre innenfor lederutvikling til å begynne «på ny frisk» i sine fag. (2011, s. 19).

Ved å analysere og reflektere over egen og andres praksis og se det i forhold til teori, vil man kunne tenke fremover og komme på ulike utviklingstiltak. Et tiltak utprøves, for så å stille spørsmål ved gjennomføring av tiltaket.

4.2.1 Intervju

Jeg har brukt en kvalitativ intervjumetode, hvor formålet er å hente inn data som kan bidra til å forstå et fenomen. Med denne metoden kommer man mer i dybden i fenomenet, men

hensikten er ikke å måle det (Sander, 2014¹²). Et kjennetegn ved en slik undersøkelse er at man følger en intervjuguide som viser hvilke emner man skal innom, men intervjuet foregår mer som en samtale enn en utspørring (ibid.). Jeg har brukt et semistrukturert intervju som betyr at jeg holder meg til det forhåndsbestemte temaet, selv om intervjuet foregår som en samtale. Intervjuet tar utgangspunkt i fenomenologi som betyr at jeg får lærerens erfaringer, hendelser og synspunkter rundt temaet. Den intervjuede skal holdes anonym, og derfor bruker jeg et selvvalgt navn, heretter Sara.

Intervjuet foregikk ved at jeg stilte spørsmål til Sara i den planlagte rekkefølgen, men jeg stilte også noen mer utdypende spørsmål, slik at jeg fikk mest mulig utfyllende informasjon. Intervjuet har foregått ansikt- til- ansikt. Å intervjuer på denne måten har flere fordeler som for eksempel at man får en personlig relasjon til den man intervjuer, noe som bidrar til at det blir mindre naturlig for den intervjuede å snakke usant (Postholm og Jacobsen, 2011, s. 68). Intervjueren kan også lettere gjennomskue en løgn ved å lese kroppsspråk, og kroppsspråket kan vi bare lese dersom intervjuet skjer ansikt- til- ansikt. «Fysisk nærhet åpner muligheten for at man også kan observere den som intervjues, og dermed få en dypere forståelse ved å studere kroppsspråk, ansiktsuttrykk og lignende» (ibid.). En ulempe med et slik intervju kan være reisekostnader, men dette problemet hadde ikke jeg i gjennomførelsen av mitt intervju da Sara bor i nærheten. En annen ulempe er at man ikke forholder seg anonym, noe som kan føles anstrengende. Dersom man ikke klarer å opprettholde et tillitsforhold, kan det føre til at den intervjuede er forsiktig med hva han sier (Postholm og Jacobsen, 2011, s. 69).

4.2.2. Spørreskjema

Spørreskjema med faste svaralternativer er en kvantitativ datainnsamlingsmetode, hvor datainnsamling kan gjøres om til tall, og man kan få en hurtig oversikt ved bruk av enkel statistikk (Postholm og Jacobsen, 2011, s. 86).

Et spørreskjema ble levert ut til elever på en forhåndsbestemt skolebuss før et aksjonstiltak ble satt i gang. Etter at aksjonstiltaket var gjennomført, ble et avsluttende spørreskjema utlevert, for å få elevenes synspunkter rundt tiltaket. Spørreskjemaene har faste svaralternativer, men det avsluttende spørreskjema hadde et tilleggsspørsmål hvor de kunne

¹² Sander Kjetil, 2014, Kvalitative intervjumetoder for datainnsamling, *Kunnskapssenteret*, hentet 28.05.15 fra <http://kunnskapssenteret.com/kvalitative-metoder/>

selv skrive hvorfor de svarte som de gjorde. Undersøkelsene har en intern validitet fordi undersøkelsen gir svar på det jeg vil ha svar på, men dette gjelder bare for den gitte skolebussen jeg har tatt for meg i forskningsarbeidet. En ulempe med spørreundersøkelser er at det ikke er sikkert at alle svarer på alle spørsmålene, og at man ikke kan gå i dybden.

4.2.2 Observasjon

«En systematisk innsamling av data ved hjelp av observasjon forutsetter at observasjonen har et fokus» (Postholm og Jacobsen, 2011, s. 50). Min fremgangsmåte ved observasjon var å lage et skjema på forhånd, hvor mitt fokus var å observere antall tilfeller av plaging, krenkelser, vold og baksnakking på en bestemt skolebuss. Dette gjør at observasjonen er deduktiv, fordi jeg får bekreftet eller avkreftet om disse hendelsene forekommer på skolebussen. I tillegg til forhåndsbestemte avkryssingspunkt, hadde jeg et punkt tilslutt som het «Annet», hvor jeg kunne beskrive situasjoner. Observasjonen er stort sett strukturert, men punktet «Annet» gjør at observasjonen er litt åpen også. Punktene i skjemaet var:

- Snakker stygt til andre
- Baksnakker
- Erter
- Dytter, sparker, klyper el. annen vold
- Tar lue
- Annet

Observasjonen har stort sett foregått strukturert, men ved at skjemaet har et punkt hvor jeg kunne beskrive hendelser, er observasjonen i en liten grad åpen også. Postholm og Jacobsen skriver at: «Forskeren skal ikke ha noen forutinntatte holdninger, men kun registrere det som skjer. Slik skal ikke forskernes forforståelse bestemme hva som blir lagt merke til» (2011, s. 40). Dette var jeg veldig bevisst i da jeg skulle observere, selv om det er vanskelig da man gjerne har forestilt seg noen hypoteser på forhånd. Postholm og Jacobsen skriver også: «Observasjonen vil aldri kunne være helt åpen og fri for forforståelse» (2011, s. 53). For å holde meg mest mulig anonym, gikk jeg på bussen før elevene, slik at jeg satt der allerede da de kom. Da fikk jeg også velge hvor jeg skulle sitte, slik at observasjonen ble mer gunstig.

4.3 Validitet og Reliabilitet

Å hente inn data med høy reliabilitet og validitet vil si å hente inn data man kan stole på (Sander, 2014¹³). Validitet betyr gyldighet (ibid.), mens reliabilitet betyr pålitelighet (Sander, 2014¹⁴). Ved å intervju og observere i tillegg til å levere ut spørreundersøkelser, finner jeg ut om det er noen sammenheng mellom det Sara svarer, det elevene svarer og det jeg ser i observasjonene. Dette gir undersøkelsene mine høyere validitet.

5 Aksjonstiltak

Som mål for mitt forskningsarbeid har jeg et ønske om å forbedre fokuset på forebygging av mobbing på skolebussen og sette i gang et tiltak som forhåpentligvis følges opp etter at jeg har avsluttet mitt forskningsarbeid.

5.1 Gjennomføring av tiltak

Etter intervju, observasjon og spørreundersøkelser var gjennomført ventet jeg 3 uker og satte så i gang en aksjon som gikk ut på at en lærer skulle være med å ta skolebussen i noen dager. Jeg ventet så lenge med å sette i gang aksjonen for at elevene ikke skulle ha friskt i minnet at jeg hadde tatt bussen tidligere. Dette for å unngå at de skulle koble meg sammen med læreren som skulle ta bussen og spørreundersøkelsene som var delt ut. Læreren hadde på seg gul vest og var godt synlig. Jeg var fortsatt observatør og skulle se om elevene endret atferd og hvordan. For å holde meg anonym gav ikke jeg og læreren uttrykk for at vi kjente hverandre. Etter at aksjonstiltaket var gjennomført leverte jeg ut et avsluttende spørreskjema, som gav meg svar på hvordan elevene syntes det var å ha læreren med på skolebussen.

Jeg har fått mye positiv respons fra bussjåførene og ansatte på skolen og resultatene har vist at det utgjør en forskjell. Et annet tiltak er nettopp det at jeg har rettet skolens oppmerksomhet mot forebygging av mobbing på skolebussen. Elevene har nok også blitt mer oppmerksomme på temaet mobbing etter at de har svart på en spørreundersøkelsen og det har vært en lærer tilstede på skolebussen. Spørsmålene i spørreundersøkelsene kan bidra til at elevene blir mer bevisst på hvordan de selv opptrer på skolebussen og at de bør si ifra dersom de observerer noe som ikke er greit på skolebussen.

¹³ Sander Kjetil, 2014, Validitet, Kunnskapssenteret, hentet 08.04.15 fra <http://kunnskapssenteret.com/validitet/>

¹⁴ Sander Kjetil, 2014, Reliabilitet, Kunnskapssenteret, hentet 28.05.15 fra <http://kunnskapssenteret.com/reliabilitet/>

5.2. Vurdering av tiltak

Da jeg observerte på skolebussen satt jeg og noterte i en bok. Det er en mulighet for at elevene endret atferd bare ved at jeg var tilstede, noe en bussjåfør mente etter noen dager med observasjon. Da jeg hadde tatt bussen noen ganger, begynte elevene å spørre meg hvem jeg var og hva jeg gjorde der. Dette følte forstyrrende og vanskelig da jeg ville holde meg mest mulig anonym. «Skjult observasjon kan være en fordel når man skal studere miljøer der det er vanskelig eller umulig å få innpass, men mange konkluderer med at metoden likevel ikke er etisk akseptabel, og derfor bør unngås» (Fangen, 2012). Et annet moment ved observasjon som jeg fant vanskelig, var å ikke ha fordommer om det jeg skulle observere. Gjøsund og Huseby skriver: «Når vi observerer, legger vi vekt på å forholde oss kritisk til det vi mener vi ser» (2005, s. 36) og «Vi må forsøke å la tidligere tolkninger ligge og konsentrere oss om å registrere det vi faktisk ser» (ibid.).

Da jeg satte i gang aksjonen som var å ha en lærer tilstede på skolebussen, så dette ut til å gå riktig bra, men i begynnelsen var det noen elever fra denne lærerens klasse som tok mye av lærerens oppmerksomhet. De ble veldig oppskaket over at læreren deres var på skolebussen og de tøyset med at hvis hun skulle fortsette å ta skolebussen, så skulle de være bråkete og oppføre seg dårlig. Slik oppførsel kan tyde på at elevene ble usikre og ubekvem og kanskje fikk de en rollekonflikt da læreren var med på skolebussen, hvor elevene vanligvis er etterlatt til seg selv. Etter hvert dabbet denne oppførselen av.

I spørreundersøkelsene var det noen elever som ikke svarte på alle spørsmålene, noe som alltid er en fare ved spørreundersøkelser. Likevel sitter jeg igjen med viktige svar å forholde meg til, for eksempel at det var 1-2 elever som svarte at de hadde blitt plaget og 3 som ville følt seg tryggere med en lærer på skolebussen.

En utfordring dersom dette tiltaket skal gjennomføres jevnlig av skolen, er ressurser. Det er mange skolebusser, og dersom det skal være en lærer på hver buss hver dag, vil dette kreve store endringer i planlegging av dagen. En annen måte å gjøre dette på er å oppfordre foreldre, besteforeldre eller bruke assistenter til å ta skolebussen etter endt skoledag. Man kan også opprette skolepatruljer som passer på de mindre elevene. Selv om tiltakene kan være ressurskrevende å klare å gjennomføre daglig eller av og til, mener jeg det er viktig å

prioritere nettopp dette i arbeidet mot mobbing. Dette fordi det fokuseres mye på forebygging av mobbing, men skolebussen er en glemt arena.

6 Resultater

For å få svar på problemstillingen, har jeg samlet inn empiriske data. Resultatene jeg har fått fra spørreundersøkelser, observasjoner og svarene etter intervju av lærer, har jeg sett i sammenheng med hverandre.

6.1. Resultater spørreundersøkelser

Resultatene etter spørreundersøkelsene viser at de fleste på skolebussen har det bra og helt greit, men med noen unntak. 3 elever svarte at de ville følt seg tryggere dersom det hadde vært en lærer/voksenperson tilstede i tillegg til bussjåføren på skolebussen. Ti elever svarte at ingen lærere hadde spurt dem om de hadde det bra på skolebussen, og noen svarte at de hadde sett noen som ble ertet og baksnakket. Det er viktig å ikke generalisere å tenke at siden de fleste har det bra på bussen, så er det helt greit. Det dukket opp noen overraskende svar i spørreundersøkelsene. For eksempel i spørsmål 5 som lyder slik: «Har noen snakket stygt til deg, ertet deg eller gjort deg noe vondt på bussen?». På dette spørsmålet svarte bare en elev ja, og dersom man svarte nei skulle man fortsette på spørsmål 9. Likevel svarte noen elever på spørsmål 6, 7 og 8. Det kan hende at det var vanskelig for elevene å forstå at dersom de svarte nei på spørsmål 5, så skulle man fortsette på spørsmål 9, men det gjorde at det kom frem noen nyttige svar. De mest overraskende svarene fikk jeg på spørsmål 9. Der svarte ni elever at de har sett noen som har blitt ertet, en elev har sett noen som har blitt slått, fire elever har sett noen som har blitt dyttet, en elev har sett noen som har blitt lugget og to elever har sett at noen blir baksnakket. Jeg fant disse svarene overraskende når jeg sammenligner med spørsmål 5, hvor kun en elev svarer at han har blitt plaget på bussen.

6.2. Resultater observasjon

Jeg observerte at bak i bussen er elevene mest høylytte, baksnakker og mer stygg i språkbruken enn fremme i bussen. De som sitter bak virker som «sjefer» og det virket som om de kunne bestemme hvem som fikk sitte bak, mens fremme i bussen satt de fleste rolig, stille og flere satt alene fremme i bussen. Dette var ganske likt hver dag, men jeg merket etterhvert at elevene ble preget av at jeg var der, og lurte på hva jeg skrev. Noen satte seg lengre unna meg enn de gjorde de første dagene, og det kunne se ut som om de hadde en mistanke om at

jeg skrev om dem. Etter å ha satt i gang tiltak med å sette en lærer på bussen, observerte jeg at den jeg anser som lederen i gruppa var rolig og satte seg langt unna læreren. Jeg observerte også at mindreårige elever satte seg lengre bak når lærer satt bak. Med lærer tilstede på skolebussen hadde elevene mer positiv atferd. Jeg observerte ingen erting eller plaging og bussturene foregikk rolig.

6.3. Resultater intervju

Sara stilles spørsmål om hvordan lærer/teamet jobber for å forebygge mobbing på skolebussen, og får svaret:

«Der gjør vi ikke så mye. Jeg har aldri opplevd mobbing på skolebussen, jeg har aldri hørt om mobbing på skolebuss mens jeg har vært lærer. Ingen av elevene har sagt noen ting. Men det er jo det samme som skoleveien, og da bare nevner man at skjer det noe på skoleveien, så vil det inkludere skolen og at vi må ta det opp» (04.03.15)

Videre sier hun at de jobber aktivt for å styrke relasjonene til elevene og mellom elevene i klassen, som igjen kan forebygge mobbing, ved å:

- «..bruker Zippys venner på de laveste trinnene, hvor elevene lærer om forskjellige følelser man kan ha og hvordan man setter ord på disse. Ellers bruker vi steg for steg som er undervisningsopplegg som også tar for seg følelser, og er rettet mot hvis man har utfordringer i klassemiljøet»
- «..snakker med elevene, vise at jeg er interessert, være synlig tilstede i friminuttene, ved å være med på lek, og sier at de må huske at de alltid kan prate med meg, og jeg tar meg tid til å snakke med dem ved behov»
- «Vi har hatt noe som vi kaller 4-stjerners kveldsmat for at de skal bli bedre kjent utenom skolen også, i litt mer avslappet setting, og de skal spille spill og de skal lage kveldsmat sammen, og det fungerte veldig godt»
- «De jobber en del i grupper for å lære seg samarbeid»
- «Og ellers ha en del leker hvor de koser seg sammen, og turer har vi også brukt som relasjonsbygging, hvor vi gjør sosiale ting»

- «Vi er opptatt av at elevene skal vite forskjell på erting og mobbing, og at erting kan føles som mobbing for noen»

Sara sier at ledelsen jobber aktivt mot mobbing ved å:

- «..ha felles samlinger hvor de minner på at det er viktig å være oppmerksom på mobbing, i tillegg til at de pålegger oss en elevundersøkelse hvert år. Den er pålagt, og ledelsen sørger for at den blir tatt. De sørger for at man går gjennom resultatene, og så går man gjerne gjennom det i fellesskap. Vi får kursing i læringsmiljø, og før jul hadde vi en elev-fri dag hvor vi hadde foredrag med Erling Roland om mobbing»

Sara svarer at skolen ikke er med i et antimobbeprogram:

- Nei vi har nettopp begynt med Zippys venner på det minste trinnet, og da er jo tanken at vi skal fortsette å bruke det da på de trinnene. Men det eneste vi har hatt er steg- for steg og noe som heter The Quest, som er undervisningsopplegg som er rettet mot at hvis man merker at man har utfordringer med klassemiljøet for eksempel.

Jeg fikk også råd til hvordan jeg som nyutdannet lærer, kan forebygge mobbing:

- «Det beste for å forebygge er den gode relasjonen til elevene, sånn at de stoler såpass på deg at de ville fortalt deg hvis det skjer. Det krever lang tid, og det er vanskelig, men det er det beste»

6.4. Resultater sluttundersøkelse

Sluttundersøkelsene består av tre spørsmål:

- Hvordan likte du å ha en lærer på skolebussen?
- Merker du noen forskjell på skolebussen etter en lærer har vært der?
- Vil du at det skal være en lærer på bussen oftere?

I tillegg til spørsmålene var det to punkt tilslutt, hvor elevene fikk skrive fordeler og ulemper med å ha lærer på skolebussen. De samme elevene har svart på slutt undersøkelsene som på spørreundersøkelsene gitt ut tidligere, så dette er altså svar fra elever i 5-7 klasse. Det var tre elever som synes det var bra å ha en lærer på skolebussen, og to elever som synes det skal være en lærer på bussen oftere. Noen skrev som fordel at det ble mer stille, mens andre skrev

som ulempe at de ikke kunne snakke og bråke så mye, og at de følte de ikke kunne være seg selv. En elev svarte at det var en fordel med lærer tilstede fordi da tør ingen å mobbe.

7 Empiriske materialer drøftet i lys av teori og problemstilling

Sluttundersøkelsene gjenspeiler spørreundersøkelsene som var utlevert tidligere. De fleste uttrykte i spørreundersøkelsen og i sluttundersøkelsen at det er greit eller bra på skolebussen, mens et par elever uttrykte at de ikke alltid har det så greit og at de vil at det skal være en lærer på skolebussen.

Kapittel 9a i opplæringsloven sier at «Alle elever i grunnskolar og videregående skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring» (Lovdata, 2003). Dette må en også huske på når elevene er på skolebussen. De som føler seg utrygg på skolebussen skal bli hørt, og derfor kunne det gjerne ha vært en voksenperson eller skolepatruljer i tillegg til bussjåføren på bussen. Noen skoler har skolepatruljer, som er 7. klassinger eller voksenpersoner som følger elevene til og fra skolen for å sikre dem en trygg skolevei (Tryggtrafikk.no). Skolepatruljer følger de elevene som må gå til og fra skolen, noe som med fordel også kunne ha blitt praktisert på skolebussen som forebyggende arbeid mot mobbing, ved at noen eldre er tilstede og passer på. Det finnes også noe som heter trivselsledere, noe som en praksisskole jeg har vært på hadde. Da var det trivselsledere i hver klasse, hvor 2-3 stk. hadde ansvaret for å passe på at andre hadde det bra i friminuttene. Man kunne man ha utvidet ansvaret deres, og hatt dem med på skolebussen. For at løsningen med trivselsledere eller skolepatruljer skal fungere, er man avhengig av et godt tillitsforhold mellom lærer og de evt. lederne. Men så viser det seg jo sånn at: «Mesteparten av mobbingen foregår uten at voksne er til stede» (Utdanningsdirektoratet, 2013). Dette begrunner hvorfor jeg mener det bør være voksenpersoner i tillegg til bussjåføren, på skolebussen.

Svarene jeg satt igjen med etter å ha fått tilbake spørreundersøkelsene var ikke så veldig overraskende med tanke på hva jeg hadde observert. Selv om det bare er noen elever som har svart at de ville følt seg tryggere med en voksenperson på skolebussen, så er det viktig å ikke bagatellisere dette, men ta tak i det. De som lider som mobbeofre gjør det gjerne i stillhet, og det er ikke alltid så lett å se det på dem (forskning.no, 2012). Derfor er slike svar i en

spørreundersøkelse viktig å følge opp. For alt vi vet kan bussturen være forferdelig for disse elevene. Sara svarte i intervjuet at hun ikke visste noe om mobbing på skolebussen, og det hadde hun aldri hørt noe om. Kanskje tør ikke elevene å si ifra om mobbing på skolebussen, eller kanskje de er usikre på om skolen har noe ansvar på denne arenaen.

10 av 17 elever svarte i spørreundersøkelsen at ingen lærere hadde spurt dem om hvordan de hadde det på skolebussen. Dette synes jeg er urovekkende fordi skolen har et ansvar for at elevene har en trygg skolevei. Bussjåførene er enige i at det burde ha vært noen andre voksne på skolebussen, fordi de har nok med å holde bussen på veien. Bussjåføren kan ikke høre hva som foregår bak, med mindre det foregår høylytt. Da kan ikke bussjåføren være sikker på om det bare er bråk eller om det er mobbing, fordi det er så mye støy av og til at det er vanskelig å høre hva som foregår. Bussjåførene er ikke ansatt på skolen og er derfor ikke invitert til kurs om mobbing, i hvert fall ikke på praksisskolene jeg har vært på. Dette kan gjøre det vanskelig for en bussjåfør å observere om det foregår mobbing på skolebussen, og hvordan håndtere dette. Jeg erfarte underveis i observasjonene at det var vanskelig å følge med på hva som foregikk, og jeg måtte spisse ørene for å prøve å få med meg hva elevene snakket om, selv om jeg satt nært.

Sara gav meg gjennom intervjuet et inntrykk av at skolen jobber aktivt for å forebygge mobbing gjennom styrking av relasjoner, men at de ikke har hatt fokus på skolebuss og skolevei. Skolen er ikke med i et antimobbeprogram, men Zippys venner brukes på første trinn, og steg for steg ble brukt i tilfeller man merket på klassemiljøet at det trengtes. Et antimobbeprogram kunne ha hjulpet lærerne på denne skolen til å ha fokus på antimobbing hver dag, og ikke bare når klassemiljøet tilsier det. For å stoppe mobbing er det viktig å ha fokus på området hele tiden. I Olweusprogrammet har man regelmessige møter, hvor elevene samtaler om mobbing, venner og klassemiljø. De blir også introdusert for regler som er utformet for å hindre og stoppe mobbing (Olweusprogrammet 2010 i Alberti-Espenes, 2012, s. 35). Dette gjør at man jobber regelmessig med arbeidet mot mobbing. Mitt arbeid vil forhåpentligvis være et tiltak i seg selv, ved å bidra til at skolen, foreldre, lærere og elever har mer fokus på forebygging av mobbing på skolebuss. I beste fall vil de sette i gang et varig tiltak som for eksempel en voksenperson eller skolepatruljer som er med på skolebussen.

De negative konsekvensene mobbeofre må slite med kan føre til konsentrasjonsvansker og skolevegring. Det er hjerteskjærende at elever må lide fordi de blir og har blitt utsatt for

mobbing, og i dokumentaren «Bully» ender flere av mobbeofrene sitt eget liv. Disse uskyldige, umistelige barna fortjener så mye mer. De fortjener at vi ansvarlige voksne bryr oss, og tar tak i det som skjer. Dersom en elev blir mobbet og dette ikke blir gjort noe med, kan det resultere i at eleven ikke føler seg trygg og beskyttet. Dette kan resultere i at det blir vanskelig å dekke sosiale behov, anerkjennelse og selv realisering i Maslows behovspyramide, hvor kroppslige behov og trygghet må være tilfredsstillt for å komme videre på neste trinn (Store norske leksikon, 2014).

Lærere må sørge for å ha autoritet overfor sine elever og et godt samarbeid med hjemmet, slik at elevene og foreldre/foresatte har tillit, respekt og en god relasjon til læreren. Dette gjør at elevene og foreldrene i større grad vil si ifra om de skulle oppleve mobbing (Roland, 2014, s. 139). Sara gav meg i intervjuet et tips til hvordan jeg som nyutdannet lærer kan forebygge mobbing: «Det beste for å forebygge er den gode relasjonen til elevene, sånn at de stoler såpass på deg at de ville fortalt deg hvis det skjer. Det krever lang tid, og det er vanskelig, men det er det beste». Det Sara sier står i samsvar med det teorien sier, nettopp at relasjonsbygging er viktig. Som nyutdannet kan det være vanskelig å vite hvordan man skal bygge gode relasjoner til sine elever, men Sara forklarer hvordan hun gjør det: «..snakker med elevene, vise at jeg er interessert, være synlig tilstede i friminuttene, ved å være med på lek, og sier at de må huske at de alltid kan prate med meg, og jeg tar meg tid til å snakke med dem ved behov». Sara virker som en lærer som er mye sammen med elevene og i deres lek, i tillegg til å ta seg tid til seriøse samtaler. Jeg sitter igjen med en følelse av at man må vise interesse på alle områder for å ivareta en god relasjon til eleven, slik at eleven føler seg verdifull. Dette høres tidskrevende ut, men er nok verdt det til syvende og sist.

Det er også viktig at man tar tak i problemer og hjelper elevene, om noe skulle oppstå. Ellers kan eleven miste tiltro til deg. Dersom elevene eller foreldre melder ifra om mobbing, må dette tas på alvor. «Elevene må erfare at de blir lyttet til, når de forteller om mobbing. Og de må se vilje og kompetanse til å stoppe mobbingen» (Roland, 2014, s. 139). Dette kan være avgjørende for om eleven og foreldre velger å si ifra. Dersom de erfarer å ikke bli tatt seriøst og ingenting skjer, kan det resultere i at de velger å ikke melde om mobbingen fordi eleven erfarer at det bare gjør ting verre. Foreldrene må bli fortalt at man kan melde ifra til skolen dersom det foregår mobbing på skolebussen. Det er ingen selvfølge at elever eller foreldre vet at skolen har et ansvar på dette området. At mobbingen tas på alvor er viktig for tilliten.

Foreldrene har primæransvaret for oppfostringen og bør lære barna gode verdier og passe på at de ikke overfører dårlige holdninger til sine barn. De bør vise nulltoleranse overfor mobbing, og for å få til et godt samarbeid mellom skole og hjem må de ha en positiv holdning til skolen. De har en stor påvirkningskraft overfor barna sine, og kan lære dem hvordan de skal opptre mot andre mennesker (Dagbladet, Roland, 2012). I praksis har jeg erfart at et barn hadde veldig dårlig holdning til skolearbeid og skolen generelt, og etter hvert kom det frem hvor dårlig samarbeid det var mellom skole og hjem. Selv om skolen har ansvar for å legge til rette for et godt samarbeid, er nok ikke det alltid like enkelt når foreldrene har en mistillit og dårlig holdning til skolen- som igjen overføres til sine barn. Forskning viser at dersom foreldrene var mobbere, blir gjerne barnet deres det også (Mørch, Dagbladet.no, 2012). Dette er et praktisk eksempel på at holdningene overføres til barna. Dersom foreldrene har vært eller er mobbere, så er sjansen stor for at barna deres kopierer dem. På den andre siden har vi Ulvund som mener at til og med foreldre som ikke gjør noe feil i oppdragelsen, kan få et barn som mobber andre (Dagbladet.no, 2012). Man kan være rask å trekke en beslutning om foreldrene til et barn som mobber andre, men som Ulvund sier så trenger det ikke være foreldrenes skyld. Dette understreker hvor viktig samarbeidet mellom skole og hjem er for at et gjensidig tillitsforhold kan ivaretas.

Foreldre bør opptre som et godt eksempel for sine barn, og på nettsiden trivselsleder.no har Kjetil og Kjartan noen fine tips til hvordan. I praksis har jeg sett at Kjetil og Kjartan- filmer for elever har blitt brukt i forebyggende arbeid mot mobbing. Først viste læreren en film som varer ca. 5 min, og deretter samtalte klassen i plenum om temaet. Her fikk elevene komme med sine synspunkter om det som skjedde på filmsnutten. Læreren stilte reflekterende spørsmål som engasjerte hele klassen. Dette var en måte å jobbe proaktivt i en periode hvor det hadde vært en del uenigheter i klassen. Tanken til læreren var da at elevene skulle få en innsikt i hvilket ansvar man selv hadde, og at uenighetene i klassen ikke skulle eskalere og ende opp med mobbing. Jeg tenker at disse filmene ikke bare skal vises ved behov, men at man kan bruke filmene proaktivt i arbeid mot mobbing og stadig minne elevene på å være bevisst i egen og andres oppførsel.

Barneombudet har en nettside hvor det er enkelt for barn å navigere seg frem, og få svar på spørsmål. Som en del av det forebyggende arbeidet mot mobbing, kan læreren bruke tid med elevene på å vise /jobbe med barneombudets nettsider. Her kan elevene lære hvilke rettigheter de har, noe som er meget nyttig for dem ved å lære å ha respekt for seg selv og andre.

Som lærer i forebyggende arbeidet mot mobbing kan det være betryggende å følge utdanningsdirektoratets råd. Disse rådene innebærer bl.a. at man skal levere ut en årlig spørreundersøkelse, observere, tilsyn, snakke om mobbing i elevsamtaler, foreldresamtaler og på foreldremøter, og at meldinger om mobbing skal tas på alvor (Udir.no, 2013). Dersom man skal avdekke mobbing, bør spørreundersøkelsen også ha med spørsmål om skolebussen, skoleveien og til og med fritiden. Både mobberne og mobbeofre kan være ekstremt flinke til å skjule mobbingen, og det er derfor viktig å være på vakt dersom noen er mye alene. Sara sa i intervjuet at dersom en elev gikk mye alene, snakket hun gjerne med eleven og prøvde å forstå hvorfor denne eleven var alene. Hun poengterte også at noen kan ha andre interesser enn de andre i klassen, og vil ikke være med å spille for eksempel fotball. Da pleide Sara å hjelpe til med å finne noen andre å være med, som drev på med noe eleven ville drive med. Dersom hun var bekymret for en elev, observerte hun denne eleven i friminuttene i en periode.

Observasjon kan som alle andre områder, gjennomføres på bussen slik jeg har gjort. Enten kan det være en lærer, voksen eller be et par elever observere på bussen i blant. Dersom en voksen skal observere, bør dette ikke være en lærer som elevene på bussen har kjennskap til, fordi da vil de mest sannsynlig endre atferd, noe som blir misvisende i et observasjonsarbeid. Derimot fungerer det fint med kjente voksne dersom målet er å forebygge mobbing, noe jeg erfarte da jeg satte i gang tiltak med en lærer på skolebussen. Elevene må lære at det er uakseptabelt å erte og å mobbe, og derfor er tilsyn viktig fordi man kan korrigere uønsket atferd. Elevene vil kunne ta med seg denne lærdommen både på skolebussen og hjem, noe som igjen er med å bidra i forebygging mot mobbing. Når man samtaler om mobbing, om det er i de individuelle elevsamtalene eller på foreldremøter, er det viktig å huske på at mobbing skjer ikke bare på skolen. Det kan også skje på skoleveien/bussen og fritiden. Mobbingen som skjer på fritiden fortsetter gjerne på skolen, og derfor bør læreren vise at han bryr seg om barna som enkeltindivider.

Om man mistenker mobbing, skal man gjøre grundige undersøkelser ved å observere, levere ut undersøkelser, samtale med elever og foreldre slik at man får tak i opplysninger (Udir.no). Dette kan gjøres på skolebussen ved å samtale med elever som tar bussen, eller som nevnt tidligere, be en anonym observatør ta skolebussen en periode, for å avdekke mobbing. Spørreundersøkelser vil også kunne gi en pekepinn på hvordan det er på skolebussen.

Bussjåføren får ikke med seg alt, da han er opptatt med å kjøre. Jeg har erfart at man får mye ut av å observere på skolebussen, og ikke minst av svarene jeg fikk på spørreundersøkelsene. Dette i et tilfelle hvor det ikke har blitt meldt om mobbing. Kanskje det kan være en tankevekker for de som tror at alle har det greit på skolebussen?

8 Avslutning

Da jeg skulle begynne å arbeide med bachelor oppgaven høsten 2014, var det mye frem og tilbake før jeg landet på temaet mobbing. Dokumentaren «Bully» av Lee Hirsch har vært en stor inspirasjonskilde som har fått meg meget engasjert innenfor temaet mobbing. For å ha noe å jobbe mot satte jeg meg tidlig noen mål for hva jeg ville oppnå med oppgaven. Målene handlet om å gjøre lærere bevisst viktigheten av å forebygge mobbing på skolebussen, og bidra til fokus på at et godt psykososialt miljø også skal gjelde på dette området. I tillegg ville jeg gjøre elever oppmerksom på egen og andres oppførsel, og jeg ville finne ut om elevene endret atferd med en lærer tilstede på skolebussen. Jeg er fornøyd med å ha oppnådd mine mål, da jeg gjennom intervju har rettet en lærers fokus mot forebygging av mobbing på skolebussen. I beste fall sprer læreren fokuset videre til medlærere. Bussjåførene har blitt informert om at jeg har drevet med undersøkelser i forbindelse med skoleoppgave om mobbing på skolebussen, slik at bussjåførene også er mer bevisst på emnet. Elevene har gjennom spørreundersøkelser blitt oppmerksom på det psykososiale miljøet på skolebussen. Gjennom observasjon før og under aksjonstiltak, sitter jeg igjen med at elevene opptrer annerledes med en lærer tilstede på skolebussen. For å korte dette ned til et svar på problemstillingen, så må man gjøre elevene, de ansatte og bussjåførene bevisst i viktigheten av å ta tak i mobbing og forebygging på skolebuss. Et tiltak kan gjennomføres med å ha en lærer på skolebussen, eller ved å etablere skolepatruljer/trivselsledere på skolebussen med elevene. Foresatte eller andre familiemedlemmer kan bli oppfordret til å ta skolebussen. Hyppigere spørreundersøkelser vil ivareta elevenes fokus på antimobbing, og siden barn ikke alltid husker så langt tilbake i tid, vil hyppige undersøkelser gjøre at hendelser i større grad kan bli meldt fra om.

Jeg har lært mye nytt i mitt forskningsarbeid og i skriveprosessen, som omhandler teori, fremgangsmåte for undersøkelser og viktigheten av å ta tak i mobbing- også på skolebussen. Jeg har lært at jeg er pliktig å ta tak dersom det skjer eller meldes ifra om konflikter som oppstår. Konflikthåndtering har vært et av de områdene jeg har fryktet i yrket som lærer, og

arbeidet med oppgaven har gitt meg nyttig erfaring innenfor temaet mobbing. Når man gjør et så grundig arbeid dukker det gjerne opp utfordringer og spørsmål som man bør arbeide videre med. Jeg stiller fortsatt spørsmål til hvorfor det ikke er noen voksne på skolebussen, da det er mye fokus på inspeksjon på bussholdeplass. Og hvilke tiltak kunne ha fungert med tanke på ressurser? Jeg stiller også spørsmålstegn til om ikke elever på skolebuss bør få spørreundersøkelser mer rettet mot skolebussen?

Min forskning tar bare for seg temaet i et lite perspektiv, og et større utvalg ville gitt et mer representativt utfall for undersøkelsene. Jeg kunne ha intervjuet mange lærere, observert på flere busser, og levert ut flere spørreundersøkelser dersom jeg hadde hatt mer tid. Skolen kan videreføre arbeidet jeg har gjort og fortsette med lignende tiltak, dersom de ser verdien i det. Jeg håper at skolen tar undersøkelsene mine på alvor, og bruker de til sin fordel i arbeidet mot mobbing.

Litteratur

Gjøvsund og Huseby, 2005, *I fokus*, (2. utgave), Oslo, N.W Damm & Søn

Imsen Gunn, (2005), *Elevens verden*, (4. utgave), Oslo, Universitetsforlaget

Kunnskapsløftet, *Generell del*, Oslo, PEDLEX Norsk Skoleinformasjon

Postholm og Jacobsen (2011), *Læreren med forskerblick*, Kristiansand, Høyskoleforlaget

Roland Erling (2014), *Mobbingens psykologi*, Oslo, Universitetsforlaget

Abraham Maslow. (2014) *I Store norske leksikon*, hentet 23. april 2015 fra

https://snl.no/Abraham_Maslow.

Barneombudet, *Barnekonvensjonen*, hentet 27.03.15 fra

<http://barneombudet.no/dine-rettigheter/barnekonvensjonen/>

Barneombudet, *Barnekonvensjonen*, hentet 27.03.15 fra

<http://barneombudet.no/for-voksne/barnekonvensjonen/>

Barneombudet, *Om barneombudet*, hentet 27.03.15 fra

<http://barneombudet.no/om-barneombudet/>

Dagbladet, (2012) *Mor og far avgjør om du blir en mobber*, hentet 24.03.15 fra

http://www.dagbladet.no/2012/08/26/tema/sta_sammen/mobbekampanje/eksperter/arv/23127079/

Ertesvåg og Roland, (2011) *Læringsmiljøsenderet, Daglig arbeid er avgjørende*, hentet

16.03.15 fra <http://laringsmiljosenteret.uis.no/mobbing/tiltak/daglig-arbeid-er-avgoerende-article88238-12935.html>

Fangen Katrine, (2010) Kvalitativ metode, *De nasjonale forskningsetiske komiteene*, hentet 09.04.15 fra <https://www.etikkom.no/FBIB/Introduksjon/Metoder-og-tilnarminger/Kvalitativ-metode/>

Forskning.no, (2012) *Mobbing gir traumesymptomer*, hentet 23.03.15 fra <http://forskning.no/mobbing-skole-og-utdanning/2012/10/mobbing-gir-traumesymptomer>

I store norske leksikon, (2013) *Autoritet*, hentet 22.04.15 fra <https://snl.no/autoritet>.

Kosmovici Idsøe Ella Maria, (2015) Konsekvenser for mobbeofferet, *Læringsmiljøsentret*, hentet 19.03.15 fra: <http://laringsmiljosenteret.uis.no/mobbing-ny-ikke-publisert/konsekvenser-av-mobbing/>

Lovdata, (2003) *Elevane sitt skolemiljø*, hentet 17.03.15 fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_11#KAPITTEL_11

Lovdata, (2006) *Kapittel 12. Tryggleik for elevane*, hentet 11.05.15 fra https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/*#*

Læringsmiljøsentret, (2015) *Hva er mobbing?* hentet 19.03.15 fra <http://laringsmiljosenteret.uis.no/mobbing-ny-ikke-publisert/hva-er-mobbinb/>

Læringsmiljøsentret, (2013) *Zero, Nulltoleranse overfor mobbing*, hentet 23.03.15 fra <http://laringsmiljosenteret.uis.no/prosjekter-og-programmer/zero/#uis-placeholder-menu>

Meld. St. nr. 18 (2010-2011), *Læring og fellesskap: Tidlig innsats og gode læringsmiljøer for*

barn, unge og voksne med særlige behov. Oslo, Det kongelige kunnskapsdepartementet

Regjeringen, *Hjem-skole samarbeid*, hentet 15.04.15 fra

<https://www.regjeringen.no/nb/tema/utdanning/grunnopplaring/slette/hjem-skole-elevsamarbeid/id279669/>

Sander Kjetil, (2014) Hva er data? *Kunnskapssenteret*, hentet 27.05.15 fra

<http://kunnskapssenteret.com/hva-er-data/>

Sander Kjetil, (2014) Induktiv vs. deduktiv studier, *Kunnskapssenteret*, hentet 28.05.15 fra

<http://kunnskapssenteret.com/induktiv-deduktiv/>

Sander Kjetil, (2014) Kvalitative intervjumetoder for datainnsamling, *Kunnskapssenteret*,

hentet 28.05.15 fra <http://kunnskapssenteret.com/kvalitative-metoder/>

Sander Kjetil, (2014) Reliabilitet, *Kunnskapssenteret*, hentet 28.05.15 fra

<http://kunnskapssenteret.com/reliabilitet/>

Sander Kjetil, (2014) Validitet, *Kunnskapssenteret*, hentet 08.04.15 fra

<http://kunnskapssenteret.com/validitet/>

Sunnmørsposten, (2012) *Mobbing er et helseproblem*, hentet 09.04.15 fra

<http://www.smp.no/meninger/article120189.ece>

Trivselsleder.no, Kjetil og Kjartans tips mot mobbing, hentet 13.04.15 fra

<http://www.trivselsleder.no/no/MEDLEMSSKOLER/mobbing/>

Trygg Trafikk, *Skolepatrulje*, hentet 19.03.15 fra

<http://www.tryggtrafikk.no/tema/skole/skolepatrulje/>

Utdanningsdirektoratet, Hva påvirker foreldresamarbeidet? Hentet 11.05.15 fra

<http://www.udir.no/Laringsmiljo/Bedre-laringsmiljo/Hjem-skole-samarbeid/Samarbeidet-mellom-hjem-og-skole/Hva-pavirker-foreldresamarbeidet/>

Utdanningsdirektoratet (2013) *Hvordan avdekke mobbing*, hentet 17.03.15 fra

<http://www.udir.no/Laringsmiljo/Arbeid-mot-mobbing/Hvordan-avdekke-mobbing/>

Vocabulary, *proactive*, hentet 31.05.15 fra

<http://www.vocabulary.com/dictionary/proactive>

Vedlegg

Vedlegg 1.

Intervjuguide

Forskningsspørsmål

Intervjuspørsmål

Innledende spørsmål	Intervjuspørsmål
	Hva gjorde at du ville bli lærer? Hvor lenge har du jobbet som lærer?
1. Hvorfor er relasjonsbygging viktig?	1.1 Hvordan går du frem for ha en god relasjon til hver elev? 1.2 Hva gjør du/teamet bevisst for å styrke relasjonene mellom elevene i klassen? 1.3 Hvorfor er det viktig å ha gode relasjoner til sine elever?
2. Hvorfor er det viktig å sette fokus på mobbing?	2.1 Hva mener du inngår i begrepet mobbing? 2.2 Kan du nevne noen former for mobbing? 2.3 Er skolen med i et anti-mobbeprogram? Hvis ja, hvilket og hva går dette ut på? 2.4 Jobber ledelsen aktivt mot mobbing? Hvis ja, hvordan? 2.5 Hvordan håndterer du mobbing? 2.6 Hvilke tiltak iverksettes når et barn blir mobbet? 2.7 Hvordan gå frem for å gjøre klassen bevisst på viktigheten av å ta tak i mobbing?
3. Hvordan går du/teamet frem for å forebygge mobbing på skolebussen?	3.1 Er det viktig for deg at elevene har det bra på skolebussen, og hvorfor? 3.2 Hvordan jobber dere med elevene for å forebygge mobbing på skolebussen? 3.3 I hvilken grad er lærere med på skolebussen for å observere hva som skjer? 3.4 I hvor stor grad inkluderes foreldrene i arbeidet mot mobbing?

<p>4. Hva gjør dere ved mobbing på skolebussen?</p>	<p>4.1 Har det noen gang blitt meldt om mobbing på skolebussen? 4.2 Hvem er det som melder om mobbing på skolebussen? 4.3 Hva skjer dersom det rapporteres om mobbing på skolebussen? 4.4 Hva er konsekvensene for elevene ved mobbing? 4.5 Hvordan ivaretar dere den som blir mobbet? 4.6 Hvilke erfaringer med mobbing har du i din tid som lærer?</p>
<p>5.</p>	<p>5.1 Har du noen råd til meg som nyutdannet lærer om hvordan jeg kan forebygge mobbing? 5.2 Har du noen råd for hvordan jeg kan bidra til å lage et godt klassemiljø hvor det er gode relasjoner mellom elevene og mellom lærer og elev? 5.3 Har jeg forstått deg riktig?</p>

Vedlegg 2.
Observasjonsskjema

Snakker stygt til andre	
Baksnakker	
Erter	
Dytter	
Sparker	
Klyper	
Annen vold	
Tar lue	

Annet:

Vedlegg 3.

Spørreundersøkelse om mobbing på skolebussen

Spørreundersøkelse om mobbing på skolebussen

Dette er en anonym undersøkelse, og du skal ikke skrive navnet ditt på dette skjemaet.

1. Er du: jente
 Gutt

2. Hvordan trives du på skolebussen:

Svært dårlig Dårlig Helt greit Godt Svært godt

3. Hvor mange venner har du på skolebussen?

Ingen 1 venn 2 eller 3 venner 4 eller flere

4. Hvor ofte sitter du alene på skolebussen:

3-5 ganger i uka 1-2 ganger i uka Jeg sitter aldri alene

5. Har noen snakket stygt til deg, ertet deg eller gjort deg noe vondt på bussen?

Ja Nei

*Hvis du svarte **nei** på spørsmål 5., fortsett på spørsmål 9. Dersom du svarte **ja**, fortsett her:*

6. a) Hvor ofte snakker noen stygt til deg eller ertet deg?

Hver gang jeg tar bussen Av og til

Det har bare skjedd 1 gang

6. b) Hvor ofte ertet noen deg på skolebussen?

Hver gang jeg tar bussen Av og til

Det har bare skjedd 1 gang

7. a) Pleier du å svare/forsvare deg når noen snakker stygt til deg på skolebussen?

Ja Nei

7. b) Pleier du å svare/forsvare deg når noen ertet deg på skolebussen?

Ja Nei

8. Har du den siste måneden blitt utsatt for noen av tingene nedenfor:

Blitt slått Blitt dyttet Blitt sparket Blitt lugget

9. Kjenner du noen som blir utsatt for tingene nedenfor, på skolebussen?

Jeg kjenner noen som :

Blir ertet Blir slått Blir dyttet Blir lugget Blir baksnakket

10. Føler du deg trygg på skolebussen?

Ja Nei

11. Har noen av personene nedenfor spurt hvordan du har det på skolebussen?

Ingen har spurt meg Foreldre/foresatte Lærere Venn/venner

12. Ville du ha følt deg tryggere dersom en lærer eller en voksen hadde vært tilstede på skolebussen?

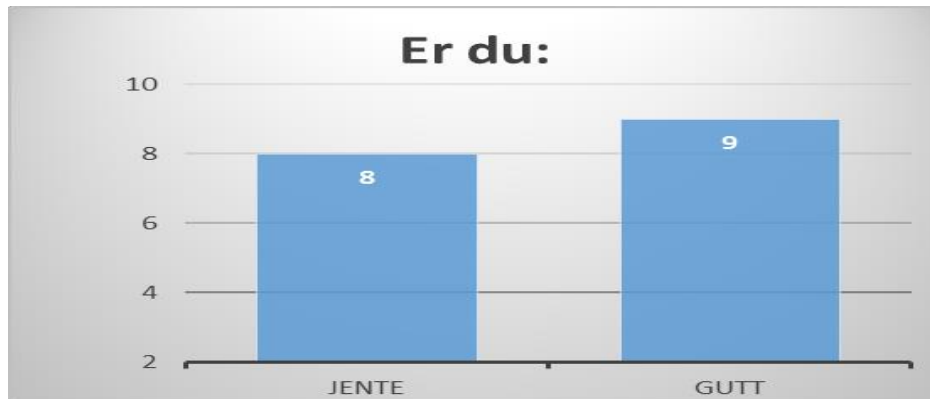
Ja Nei

Takk for at du svarte på undersøkelsen ☺

Vedlegg 4.

Svar på spørreundersøkelser

Spørsmål 1.

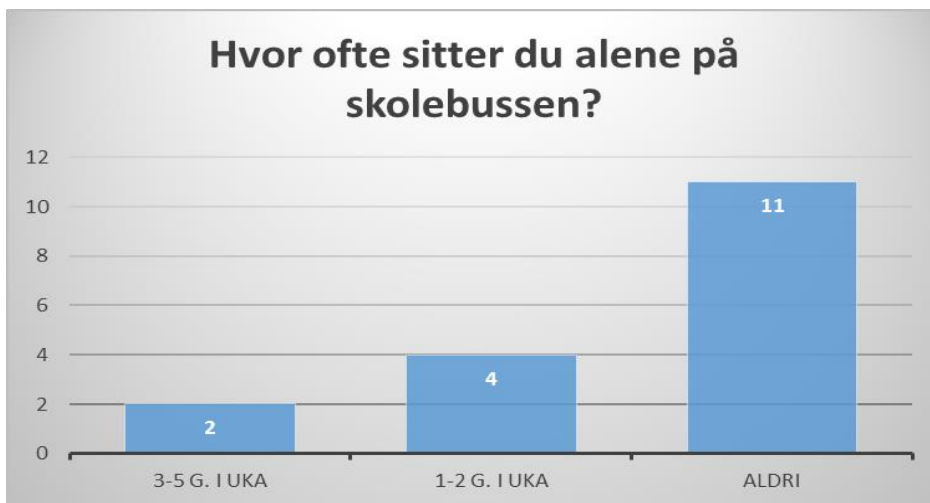
Spørsmål 2.

Spørsmål 3.

Spørsmål 4.

Spørsmål 5.

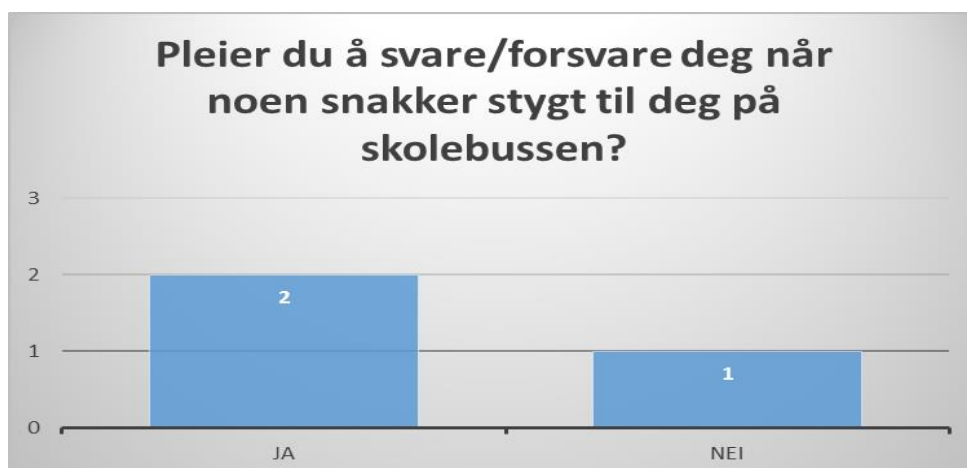
Spørsmål 6a.

Spørsmål 6b.

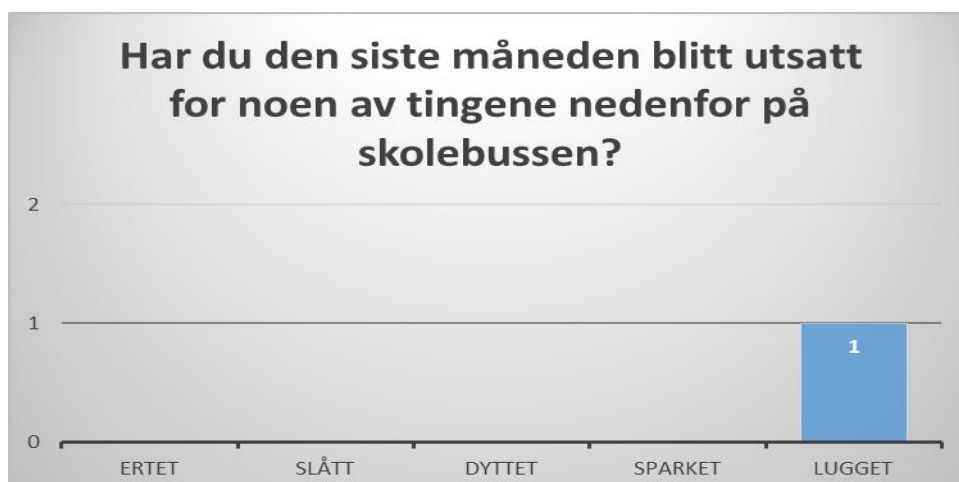
Spørsmål 7a.

Spørsmål 7b.

Spørsmål 8.

Spørsmål 9.

Spørsmål 10.

Spørsmål 11.

Spørsmål 12.

Vedlegg 5.

Sluttundersøkelse

For elever som tar skolebuss

Undersøkelsen er anonym. Ikke skriv navnet ditt på arket.

For en stund siden var det en lærer tilstede på skolebussen. Nå vil vi vite hvordan dere som elever opplevde å ha en lærer med på skolebussen. Svar på spørsmålene ved å sett kryss i ei av rutene på hvert spørsmål.

1. Hva synes du om å ha en lærer på skolebussen?

Jeg likte det ikke

Jeg merket ingen forskjell

Jeg synes det var bra

2. Vil du at det skal være en lærer på skolebussen oftere?

Ja

Nei

3. Merker du noen forskjell på skolebussen etter at en lærer har vært der?

Ja

Nei

Fordeler med å ha lærer på skolebussen:

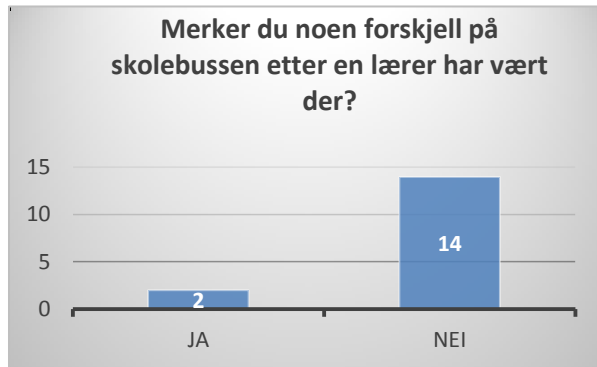
Ulemper med å ha lærer på skolebussen:

Vedlegg 6. Resultater Sluttundersøkelse

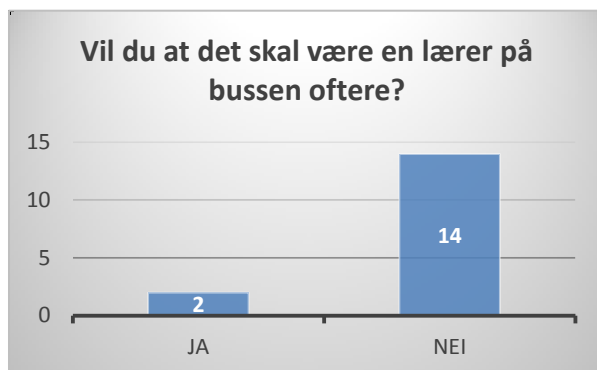
Spørsmål 1.

Spørsmål 2.

Spørsmål 3.

Vedlegg 7.

Skriv til foreldre/foresatte

Informasjonsskriv om mobbeundersøkelse på skolebussen

Hei!

Jeg er en student fra Høskolen i Nesna som skal skrive en oppgave om mobbing på skolebussen. I den forbindelse ønsker jeg å ha en spørreundersøkelse om hvordan busselevne opplever skoleveien. Undersøkelsen er helt anonym og brukes som statistikk for oppgaven.

Skolen vil i noen dager ha en lærer med på bussen i gul vest, og jeg er med for å se hvordan elevene oppfører seg med lærer tilstede. Så vil det da bli gjort en ny undersøkelse i etterkant av dette og resultatene vil bli sammenlignet.

Dette er avklart med rektor.

Mvh

Student fra Høgskolen i Nesna